

FEDERATIUNEA

Diurnalu politicu, literariu, comercialu si economicu.

Va esî Marti-a, Joi-a, Sambet'a si Dominec'a, demaneti'a.

Pretulu de Prenumeratiune:
Pre trei lune . . . 4 fl. v. a.
Pre siese lune . . . 7 fl. 50 cr.
Pre anulu intragu . . . 15 fl.

Pentru Romania:
4 galb. pre anu, — 2 galb. pre 1/2
de anu, — si 1 galb. pre 1/4 de anu.

Pentru Insertiuni:
10 cr. de linia, si 30 cr. taps'a tim-
brale pentru fiesce care publicati-
une aparatu. In Loculu deschisu
20 cr. de linia
Unu esemplarinu costa 10 cr.

Locuinta Redactorului:
si
Cancelaria Redactiunii:
e in
Strat'a Morariloru Nr. 13.

Articolile nefrancate nu se voru
primi decâtu numai de la corespun-
denti regulari ai „Federatiunii“
Articlii tramisi si nepublicati se
voru arde.

Pest'a, 2/14 sept. 1868.

Pronunciamentulu incepe a fi consideratu dupa meritu si d'in partea foieloru filomagiare. „Wanderer“ impartesiesce una corespundintia d'in Brasiovu, in care se dice intre altele, că grabindu romanii d'in tote părțile a suscrie pronunciamentulu opusetiunea nominala cresce atâtu de tare, in câtu procesulu. intentatu de jurisdicțiunile ardelene numai câtoru-va fruntasi romani, va ajunge in scurtu la o importantia atâtu de mare, in câtu se va estinde nu numai asupr'a câtoru-va comitate, ci asupr'a Transilvaniei întregi; că-ci „considerându fierberea, care de 20 de ani n'a lipsitu neci odata d'intre elementele natiunali d'in Transilvania, se pote presupune cu multa securitate, că, preste putienu, totu poporulu romanu va fi castigatu pentru credenulu d'in pronunciamentulu.“ Credintia lui „Wanderer“ in acestu obiectu este basata, inse neocompleta, si noi venim a i-o completâ spunendu-i, că filii natiunei romane nu trebuie sê fia castigati pentru cuprinsulu pronunciamentulu; că-ci natiunea întreaga (chiaru si acci barbati despre cari adversarii nostri politici cred, că-su de parere si convingere contraria) nu s'au luptatu si nu se lupta de câtu pentru validarea principiiloru indegetate in pronunciamentulu, si suscrierile, ce publicâmu, au a se considerâ numai ca o effluvia natiunale a convingeriloru, ce nutrescu toti romanii.

Foiele partiteloru unguresci si-continua lupta pavoritica la organizatiunea comitateloru si a orasieloru, cele guverniali pledandu — precum se scie — pentru centralisatiune, era cele opusetiunali pentru mantinerea comitateloru. „Hon“ dice in nrulu sêu de asta-di, că tote partitele opusetiunale trebuie sê-si unesca poterile, ca nu cum-va guvernulu sê reesa cu majoritatea la alegerile venitorie. Cui voru da alegatorii natiuniloru de osebite sucursulu loru, venitorulu ni va aretâ. Pan'acum neci unii n'au de a multiemî nemica neci guvernulu, neci partiteloru opusetiunali; că-ci pentru deslegarea cestiunei natiunale si pentru îndreptatirea egale pan'acum neci guvernulu neci celelalte partite n'au datu neci batâru unu semnu de bunavointia.

Dupa insciintiarca foieloru vienene, guvernulu transilvanu ar' avè intentiunea a pasî cu tota asprimea contr'a celoru 81 deputati boemi, cari au subscrisu declaratiunea prezentata in diet'a d'in Prag'a. D'in parte-ne suntemu gat'a a crede, că si ast'a se va intemplâ; că-ci daca domni situatiunei nu se sfiescu a calea in petiore drepturile nealienabili a le deosebiteloru natiuni, cum vomu mai potè asceptâ, ca ci sê respecteze o simpla imunitate de deputatu? A ne considerâ drepturi eterne, si apoi a respectâ o imunitate ilusoria de deputatu, ar' fi contradicere, o neconsecintia. — Deci si numai de dragulu consecintiei domni d'in Vien'a voru trebui sê îce la trei parale pre acei 81 de deputati atâtu de cutezatori. Dar' asemenea procedura va fi de lipsa si pentru ca domni nemti sê nu ceda nimic'a domniloru unguri intru aplicarea principiiloru constitutiunali (!). Trebuie tînu-tu ecuilibrulu intru tote. Mesurele constitutiunali laate contr'a pronunciamentistiloru d'in o margine a imperiului dualisticu nu suntu destulu de adecuate prin persecutârile ne mai pomenite urmate in ce'alalte margine contr'a aperatoriloru dreptului si dreptatîi, deci ele trebuescu aduse in deplina armonia si spre acestu scopu nu va stricâ a tramite pre coi 81 deputati la puscaria! Intr'adeveru frumoasa fatia a îmbracatu betran'a Austri'a si domni de la potere nu rosiescu, candu striga in lumea mare, că ast'a va sê dicea vietia constitutiunale!!

Se dice, că Beust a inceputu a tratâ cu corifeii dietei d'in Leopole; dar' si acoloe mare nevoia, pen-

tru că rutenii inca si-revindeca dreptulu limbei loru ca si polonii, de unde se vede, că numai pre basea sistemului federalisticu s'ar' potè face unu asiedia-mentu salutaru si statornicu.

Diet'a Croatiei s'a deschisu la 12 l. c. Scaunele partitei natiunale erau gole, si incependu raportoriulu a cetî operatulu comisiunei regnicolare, publiculu a parasitu tribunele (galeriele.) Semnu invederatu, că Croatii inca nu-si esu d'in piele de iubirea Pestei.

„Courier d'Orient“ ni aducescirea curiosa, cum-că regele Prussiei ar' fi avutu o intelnire cu Napoleonu, la Chalons. Decum-va este dreptu, apoi vèulu, ce acoperiâ faptulul inarmarei acestoru doue poteri, este destulu de radicatulu.

Faragut, admiralulu americanu, a plecatu cu vaporulu *Franklin* la Aten'a. Inaintea plecarii i s'a prezentatu o deputatiune grecesca d'iu Constantino-pole, cărei-a Faragut i-a promis ajutoriu d'in partea Americii.

In curi'a papale a intratu o frica panica. Se vorbesce, că francesii se voru retrage, câtu mai curendu.

Perseveranza dice, că Mazzini se afla in Genu'a si că tota partit'a actiunei s'a pusu in miscare.

Mai multe foie unguresci comunica faim'a, „că guvernulu Romanici ar' fi ocupatu la frontier'a Moldovei unu munte, ce s'a tînutu de posesiunea orasiului Kézdi-Vásárhely, si că audîndu secuii, că piche-tulu s'a asiediatu pre pamentulu loru, au alergatu la munte, au derimatu colib'a pichetului, au desarmatu pre granitarii s. a.“ Fiindu că foiele unguresci au vorbitu mai de multe ori despre asemenea fapte eroice, cari la urma s'au adeveritu că n'au fostu de câtu mofturi; comunicâmu faim'a de susu cu tota rezerv'a.

Cas'a represintantiloru Ungariei va tîne miercuri, 16 l. c., siediintia.

Unu cuventu romanescu fatia cu situatiunea nostra presinte.

II.

Cea mai buna politica esterna e a duce o politica buna interna. Axiom'a acést'a recunoscuta are valoare nu numai despre unu statulu intragu, ci ea se pote prea bine aplicâ si la ori-si-care partida d'in statulu. Că-ce precum unu statulu, ce duce o rea politica interna si prin urmare in administratiunea afaceriloru sale d'in laintru e destramatulu si desordinatulu sêu desorganizatulu, nu va fi in stare sê sustienu si sê infrunte indelungu atacurile, ce i-venu d'in partea adversariloru esteri: intogm'a stâ lucrulu si cu cutare partida, fia politica fia preste totu sociale.

O partida politica, ai carei membri nu eunosc, ce va sê dicea disciplinarea, d'in sinulu cărei-a strict'a contielegere in afaceri mai ponderose sêu cu altu nume disciplin'a de partida e esilata, o astfelu de partida mai că nece nu va avè lipsa de nescie lovituri mai insemnate si isbiri indreptate asupr'a-i d'in partea contraria, ci facundu ea intru intreprinderile si cu planurile sale unu fiascu dupa altulu, membrii ei desgustati si descuragiatu in fine o voru parasu unulu căte unulu pana la total'a-i desfacere. Pentru că unde nu e disciplina si organizatiune, acolo e desorganizare sêu decompunere.

Asiadara sê ne disciplinâmu si organizâmu!

Ce insemneza a se organizâ? Insemneza a despune astfelu organele sêu medulariele singurite ale unui corpu ori corporatiuni, câtu totalitatea loru sê colucre in unire si in armonia necesaria. Si aici sê o spunemu indatu d'in capulu locului, că noi cu acéstea aieptâmu la infintiarea de reuniuni sêu cluburi sêu comitate politice-natiunali, infintiande prin tote municipiile si tînuturile locuite de Romani, de cătra alegatorii romani in frunte cu intielegintia. Prin midiloculu acést'a singuru sperâmu noi, că s'ar' potè resipi nu orulu nepasarei, ce se pare

a se fi asiediatu pre animele multoru intieleginti ai nostri, si a redeseptâ o participare mai activa la afacerile si interesele nostre natiunali comuni. Prin memoratulu midilocu s'ar' dobendî si acelu rezultatulu, că adunârile reuniuniloru cestiunate aru sierbî oresicum de scole parlamentarie politice pentru unu numeru mai insemnatulu d'in intielegintia natiunale, ca sê tacu de alte folose, ce ar' mai produce intemeierea a astfelu de insotîri.

„Dar' ce si visâmu de acéstea?“ ni-se va obiec-tiunâ pote d'in vre-o parte sêu d'in alt'a numai de-câtu. „Au dora regimulu buda-pestanu, carele nece nu face taina d'in propusulu sêu, de a aduce corpulu natiunei nostre la o stare de paralise nepopulara totala, va concede cu vre-unu pretiu, ca sê se intinda prin tiera si preste tiera nescie retie de asemenea insotîri romanesci?“ — La care obiec-tiune, in locu de respunsu directu, ne luâmu voia a atrage atentiunea lectorului la nenumeratele cluburi magiare deák-iane, tizsa-iane, si mai scie ceriulu cum le numescu; si intrebu: daca li este iertatu asiè ce-va Magiariloru, pentru ce sê nu li fia si Romaniloru?

Adeveratu, că precum tota lumea scie, sub pseudo-constitutiunismulu magiaru de asta-di, cu alta mesura se mesura Magiarului si cu alt'a Romanului si celoru de alte natiunalitâti. Inse inainte de tote sê o spunemu, că noi in respectulu acést'a dorim sê ne invertimu dupa potintia totdeuna in tre marginile legii. De aci incolore parerea nostra e, că noi trebuie sê staruimu priu o tîenuta barbatesca cu tota tari'a, ca constitutiunea sê aiba si pentru noi nu numai valoare nominala, ci intogm'a reale ca si pentru ei; că tier'a si constitutiunea e a toturoru, nu numai a domniloru . . . Noi trebuie sê ne folosimu de tote ocaziunile, sê pasîmu pre aren'a luptei constitutiunali legiuite in totu loculu, spre a reclama drepturile nostre natiunali-politice nealienabili, tote, dar tote pana intr'unulu; era acést'a nu ca gratia, ci ca competente dupa sant'a si etern'a dreptate. Las' apoi sê ne maiorizeze prin midiloculu legiuriloru celoru machiavellistico-draconice, atari invingeri de ale loru voru fi invingerea lui Pyrrhus reportata la Tarentu. Numai noi de noi sê nu cedemu nece unu pasiu d'in terenulu politicu, ce avem sê-lu ocupâmu noi; sê nu cedemu d'in locu fâra a ne fi luptatu cu barbatia demna de o natiune matora si cu perfecta conscientia de sine; sê nu cedemu nece odata, fâra de a fi protestatu mai antâiu pretotindeni serbatoresce pre langa drepturile, ce suntu ale nostre, de-ora-ce ne competiescu; că-ci „unu dreptu, ce ni-lu rapesce fortia, luptemû mai tardiu reclamâ si recastigâ; ér' pre unulu ce l'amu datu d'in mani de buna voia nostra, nu-lu mai potemu redobendî nece odata“, — disc însu-si corifeulu magiaru, Fr. Deák.

Deci „disce ab hoste!“

Sê invetiâmu inse si de la poporatiunile acelea a le monarcei austro-magiare, cari gemu sub acél'a-si sêu sub asemenea jugu alu constitutiunismulu de moda noua. Intre acéstea, d. e., natiunea boema, prin portarea sa brava si prin luptele sale continue pentru realisarea faptica a egalei indreptatîri natiunali, si-meritâ stim'a toturoru amiciloru sinceri ai libertatei constitutiunali adeverate, era egemoniloru sêi apesatori le trase o grosa dunga preste calcululu, ce si-l'au fostu facutu fâra birtasiu. Vedi bine, că Boemii prin activitate neobosita si disciplinare de modulu o adusera pana acolo, câtu nece celu d'in urma nferiasiu sêu agricultoriu, ba si dileriu boemu, nu e necunoscutu cu parol'a de dî a politicei natiunali.

Dar ce sê mergemu mai departe? Chiaru si in sinulu natiunei nostre potemu indrumâ la unu esemplu demnu de tota laud'a si prè de imitatu. Éta lamur'a confratiloru nostri d'in comitatulu Aradului mai bine de unu anu se afla intrunita intr'o astfelu de renuine. Pentru ce ore conatiunali nostri de prin alte municipie nu-i imiteza si urmeza pre o cale atâtu de folositoria, atâtu de necesaria? Fratii aradani se bucura de unu comitetu politicu-natiunale, carele in predilele fiacarei congregatiuni comitatense sêu a altei actiuni politice de ore care pondu convoca pre alegatorii romani indreptatiti dupa constitutiune, si asiè se consvatuescu mai antâiu intre sine, că pre care cale au a purcede in congregatiunea municipale

séu aiurea intru aperiarea cauzelor si intereselor nationali obveninde? Si numai estmodu pregatiti se ducu de dau peptu cu contrariulu. Prudinte manopera ast'a, si pentru noi Romanii cu atâtu mai neaperatu de lipsa, cu câtu cutediârile nespuse ale arogantiei si inganfarei magiare altcumu de câtu prin o solidaritate neinfrazgibile abiâ de se voru potè retunde! — Si de cum-va portarea acést'a solidaria a fratiloru aradani nece n'ar potè aretà inca nesce efecte mai palpabili, ast'a fâra indoieia ar' veni de a se crestâ pre cont'a inceputului, carele totleun'a e impreunatu cu greutâti, cumu si pre cont'a acelei inpregiurâri, câ fiindu acelu comitetu pana acumu uniceu in municipalitâtile cu poporatiune romana, d'in ast'a cauza i-lipsesce avantagiulu incuragiarei, ce asemenea reuniuni, pre unde ele existu mai in numeru, o primescu un'a de la alt'a si si-o insuffia imprumutatu prin imitarea portarei barbatesci si a esemplului bunu, mai alesu candu conducatorii acelor'a stau in preatins'a contielegere neaperata.

Inca odata repetim dreptaceea: Sè ne sufuleâmu si impulpâmu cu totu! sè scuturâmu josu apati'a cea atâtu de daunosa, ba periculosa pentru noi! sè nu asteptâmu, pentru ddiu! ca 10—20 de barbati fruntasi ai nostri, pre langa grigile loru familiarie si oficiele portate d'in ast'a cauza, sè ne mai fia totu d'insii si literatori, totu d'insii si membri ai academieii, totu d'insii si publicisti, totu d'insii si conducatori politici, dar apoi totu d'insii si portatorii sarcinei afaceriloru nostre politice pana in ultimele loru amenuntimi. D'in contra sè ne indestulim, daca d'insii voru binevoî a ne dà in casuri mai grele directiva; era desfasurarea unei activitâti mai mari intru casuri concrete obvenitorie in viet'a publica-politica si oressi-cum iniativa sèu stimularea spre a ne ingrigi de interesele comuni nationali trebe sè purceda de la noi cestialati, de la corpulu asiè d'icundu alu iatielegintiei nostre si midilocitu de la corpulu natiunei nostre intregi, — câ-ci si mas'a poporului nostru trebe sè ne adoperâmu a-o invetiâ cu tota ocaziunea si a o face sè precepta drepturile si pretinsuniile nostre cele juste si prin urmare parol'a-de-dî a politiceii nationali, daca vomu, ca edificiuulu politiceii nostre nationali sè aiba unu temeliu sanetosu, unu radîmu puternicu si durabilu.

Sè ne impulpâmu cu vechi'a virtute romana!

Tempulu nouelor alegeri pentru periodulu dietale venitoriu e la usia. Ocaziunea e cea mai binevenita spre a demustrâ de nou in fati'a lumii, câ existemu ca unu poporu plinu de putere de vietia. Ocaziunea e cea mai buna spre a ne reclamâ era-si in modru poterosu drepturile neinstrainabili si neprescriptibili, cari ne competiescu ca unei natiuni, ce intogm'a porta tote sarcinele statului si-si versa sangele braviloru sèi fii pentru aperiarea lui, ca si cea magiara. Ocaziunea, in fine, e cea mai apta spre a reparâ stirbinele, ce in murii tortareticeii programului nostru politic-natiunale ni le-au casionatu parte nedreptatirile audaci ale inimiciloru nostri seculari, parte, dorere! portarea nedemna si apriatu proditoria a unor fii estii chiaru d'in sinulu natiunei nostre multu amate, de pre a le câroru anime impetrite se resfrangu fâra nece unu efectu tîpetele de tanguire ale dulcei mame comuni . . . .

Tote acstea le vomu potè cu securitate numai asiè si nu mai atunci efepu, candu si daca vomu desvoltâ — o activitate mai mare insotita de o disciplina mai acurata.

Dentalu.

In locu de articulu de fondu. *)

Dupa scirea respandita de foiele magiare, cari credemu câ — in acestu punctu — suntu bine informate, câtra finea lunei curgatorice are a se tienè pertratara finale, in procesulu intentatu contra urdiloru pronunciamentului. Deci este aproape or'a, in care tribunalulu d'in Tergulu-Muresiului, dupa atâte benevolisâri, va enuciâ sentintia a sup'ra capetelor acelor'a, pre cari-au trasu inaintea sa. — Cum va fi acea sentintia: convinsu-se-va fi o tribunalulu si prin elu o. ministeriulu ungurescu, séu celu d'in urma prin celu de antâiu, d'in respunsurile capetate si d'in o considerare mai de aproape a lucrului, câ acelu pronunciamentu dupa dreptu si dreptate nu pote cadè sub neci o pedepsa, séu tribunalulu si ministeriu au remasu totu pre langa pare-rile avute inaintea de intentarea procesului? nu scim, nici nu voim a cercâ. Scim inse câ, fiindu acelu pronunciamentu cuprinsulu justelor pretinsuni a le natiunei romane, cei trasi inaintea tribunalului nu stau singuri, ci chiar d'in motivulu acelu amintitu, ei suntu sustienuti de intrega natiunea romana, ai cârei fii credintiosi se grabira d'in tote laturile a-si aretà consentimentulu loru cu pronunciamentulu d'in cestiune. — Spre dovada, ne tienemu de strinsa

*) A se vedè nr. tr.

detorintia a aduce la publicitate numcle totoror acelor fii ai natiunei romane, cari si-au aretatu pan'acum consentimentulu loru cu pronunciamentulu pre calea diurnalului nostru, observandu acel, câ organele justitiei si-voru fi castigatu cunoscintia despre ace'a, câ pre care cale si-au aretatu consentimentulu loru cu cuprinsulu pronunciamentului acci barbati ai natiunei romane, cari nu si l'au aretatu pre calea diurnalului nostru. Asiè, voru scel acele organe, câ cei mai destinsi barbati ai natiunei nostre s'au luptatu si se lupta pre fatia, in publicitate, cu fruntea deschisa si cu armele dreptatei totu pentru pretinsuniile natiunei romane cuprinse in pronunciamentu, d'in care cauza una dechiarare speciale a consentimentului loru cu pronunciamentulu ar' fi fostu cu totulu de prisosu. Organele amintite voru aflâ numc de aceste-a subscrisse d'impreuna cu altele la petitiunea Romaniloru suscernuta Maiestatei Sale la 30 dec. 1866 si date publicitatei in nrii 57—70 ai acestui diurnal; acele-si organe voru scel merge, daca nu mai departe, celu putieniu pana la 1848, si apoi, vedicndu, câ nu afla barbatu alu natiunei romane, care sè nu fia sustienutu pretinsuniile cuprinse in pronunciamentu, le va fi usioru a intentâ procesu totoror barbatiloru nostri si prin ei intregi natiuni romane, daca guvernulu ungurescu intr'a deveru afla crime in acele pretensiuni drepte si necontestabile.

Repetim deci in fati'a lumii pronunciamentulu improcesnatu, aretâmu numele acelor'a, cari l'au subscrisu pe *calea diurnalului nostru*, provocâmu la acei-a cari l'au suscrisu si sustienutu pre alte câli si anume provocâmu la cei 1493 de onoratori romani suscrisi la petitiunea susternuta Maiest. Sale in 30 decembre 1866, si in numcle dreptului si alu dreptatei ceremu si pretindemu ca sentintia, ce se va enuciâ asup'ra celoru trasi inaintea tribunalului d'in Tergulu-Muresiului, sè se estinda asup'ra totoror!

Pronunciamentu:

Considerandu nemultumirea generale, considerandu periculu prea invederatu, in care ajunse natiunea romana, limb'a si confesiunile ei, prin starea presente a lucrurilor si nemultumirea provenitoria de acel, — considerandu, câ acést'a d'in urma nu se pote delaturâ, de câtu punendu-se in vietia principiele de egalitate, atâtu nationale câtu si confesionale;

d'in detorintia câtra patri'a si natiunea nostra, cari suntu aruncate pre marginea unui abisu si nu se potu mantui de câtu prin multumirea justelor pretensiuni a le natiunei nostre, carea face majoritatea precumpenitoria a locuitoriloru Traniei, dechiarâmu a stâ neclatiti pre lunga principiele si pretensiunile proclamate serbatorese de natiunea romana in adunarea generale si legale de la $\frac{2}{15}$ maiu 1848;

era in specie:

I. Ne pronuciâmu pentru autonomi'a Transilvaniei pre basea dipl. leopoldine si a sanct. pragmatice, — cu atâtu mai vertosu, câ si autonomi'a tierelor croato-sclavone e recunoscuta, de si relatiunea acelor'a câtra Ungaria a fostu cu totulu diferita de a Traniei.

II. Ne pronuciâmu pentru reactivarea articiloru de lege adusi in dicta de la Sabiu 186 $\frac{3}{4}$, prin ambii factori competenti ai legislatiunei, sanctionati de Maj., publicati si pusi in vietia, prin cari articli natiunea rom. s'a inarticulatu ca natiune regnicolaria, limb'a si confesiunile ei s'au garantatu.

III. Ne pronuciâmu pentru redeschiderea dietei trane, pre basea unei adeverate reprezentatiuni poporali, dupa dreptu si convenintia, in sensulu votului datu de minoritatea rom. la diet'a feudale d'in Clusiu, a. 1865. Câ noi diet'a pestana nu o potemu considerâ indreptatita a face legi valide pentru Trania, neci pre transilvanii, ce pote voru fi siedicndu intr'insa, de reprezentanti legali ai tieriei nostre.

Fiindu câ intru impregiurârile presenti, nu ne-a remasu altu terenu pentru a castigâ incuvenintiare si valore convictiuniloru nostre politice, ne restringemu la descoperirea loru pre calea publicitatei, ca celu pucinu estu modu sè ne plinimu detorintia de cetatieni, nesuindu totu una-data si a face unu servitiu regimului prin descoperirea franca a nemultumiriloru provenitorie d'in purcederea d'insulu intru afacerile Traniei.

Blasiu, $\frac{2}{15}$ 1868.

(Urmeza suscrierile, cari credemu câ suntu pan'acum bine cunoscute celoru ce se cuvine sè le scia.)

Si noi, intietegintia romana d'in pârtile campestre ale coltului Turd'a, primim de alu nostru pronunciamentulu de susu, si dechiarâmu stabilmente francu inaintea lumii intregi: câ acel'a este intru tote efusulu animi nostre si a intregului poporu romanu.

Datu Turd'a, in iuniu 1868.

Iacobu Lugosianu mp., protopopu romanu in Turd'a; Ioanu Ramontai mp., parocu romanu gr.-cat. in Sindu; Ioanu Patacianu mp., teologu absolutu; Basiliu Nicora mp., proprietariu in Sindu; Stefanu Patacianu mp., proprietariu in Sindu; Vasiliu Gaja mp., proprietariu in Sindu; Nicolau Borsanu mp., Georgiu Codareiu mp., docinte romanu gr.-cat. in comun'a Sindu; Nicolau Vanna mp., cantoru in Sindu; Vasiliu Buglea mp.; Tanasie Abrudanu mp., proprietariu in Sindu; Iosifu Balintu mp., preotu romanu si proprietariu in Petridulu-de-giosu; Alesandru Popu Romontianu mp., preotu romanu alu Copandului; Ioanu Florianu mp., notariu alu Copandului; Vasilie Muresianu mp., proprietariu in Copandu; Teodoru Muresianu mp., proprietariu in Copandu; Leonu Baritiu mp., proprietariu; Ioanu Popu mp., proprietariu in Copandu; Samuilu Oana mp., cantoru in Copandu; Stefanu Poruti mp., parocu si proprietariu in P.-Cianu; Ioane Bana mp., proprietariu in P.-Cianu; Dimitrie Poruti mp., proprietariu in P.-Cianu; Ioanu Poruti mp., propr. si cant. in P.-Cianu; Augustinu Poruti mp., invetiâ. in P.-Cianu; Georgiu Poruti mp., propr. in P.-Cianu; Vasilie Patcanu mp., colectoru de dare si proprietariu in P.-Cianu; Alesandru V. Balintu mp., parocu alu San-Martinului; Nicolau Popu mp., parocu romanu gr. cat. alu Comitigului; Teodoru Popu mp., preotu gr. cat. alu Micusului; Alesandru Popu mp., investitoriu si cantoru in Micusiu; Vasiliu Coltoru mp., maistru in Petridu; Gerasimu Trifu mp., docente si proprietariu in Silvasiu; Constantinu Popu mp., jude comunale si proprietariu; Ioanu Trifu mp., proprietariu in Silvasiu; Gligoru Popa mp., proprietariu in Silvasiu; Stefanu Hossu mp., preotu gr. cat. in Silvasiu; Victoriu Baritiu mp., proprietariu in Filea; Ioanu Moldovanu mp., cantoru in Salicea; Ioanu Nicola mp., parocu gr. cat. in Salicea; Vasiliu Bozianu mp., cooperatore in Salicea; Vasilie Telecau mp., proprietariu in Salicea; Vasiliu Pinte mp., parocu gr. cat. in Rachisiulu-Romanu; Nicolau Lupu mp., docente in Rachisia; Gerasimu Bordea mp., cantoru in Hesdate; Gregoriu Blagu mp., proprietariu in Hesdate; Ioanu Farcasianu mp., docente in Hesdate; Ioanu Bana mp., parocu romanu gr. cat. in Lit'a-Romana; Ioanu Olteanu mp., docinte greco-catolicu in Lit'a-Romana; Ioane Miteanu mp., parocu romanu greco-catolicu in Sacel; Gavrilu Balica mp., cantoru in Petridulu-de-giosu; Ladiu Balintu mp., comisariu de evidentia, proprietariu si notariu la mai multe comune; Lazaru Molnaru mp., macelariu; Isa Corpideanu mp., parocu romanu gr.-cat. in Filea-de-susu; Petro Papp mp., proprietariu in Filea-de-susu; Ioanu Pap mp., cantoru in Filea-de-susu; Alesandru Baritiu mp., parocu si proprietariu in Filea-de-susu; Irimie Ioanu mp., proprietariu in Filea-de-giosu; Ioanu Gisa mp., proprietariu in Filea-de-giosu; Gavrilu Crisianu mp., proprietariu in Filea-de-giosu; Gligorie Popa mp., proprietariu in Filea-de-giosu; Nistoru Vomiru mp., proprietariu in Filea-de-giosu; Ioan Popa mp., proprietariu in Filea-de-giosu; Ioanu Deacu mp., par. alu Berechisiului; Gregoriu Medanu mp., parocu si propr. Petridulu-de-susu; Massimu Popu Danciu mp., docente in Petridulu-de-susu; Ioane Medanu mp., proprietariu in Petridulu-de-susu; Ioanu Baritiu mp., proprietariu in Petridulu-de-midilocu. (Va urmâ.)

Nationalitâtile in Ungaria *)

Si slavii de sudu (iugo-slavii.)

II.

Natur'a legaturei, care unesce regatul cu Ungaria este unu subiectu forte delicatu, asup'ra carui-a Croatii si Maghiarii sleiescu tote cercetarile eruditiei si tote stabilitatile interpretarii juridice. Ungarii pretindu, câ Croatii face parte integrante d'in regatul St. Stefanu. Croatii sustienu, câ tier'a loru este unu teritoriu nedependente, unitu cu Ungaria printr'o legatura federale. Istoricultu Horvâth, d'icundu, câ Croatia era o provincia castigata prin dreptulu de concista, acést'a vorba fû de ajunsu, ca sè intarite pre toti Slavii de sudu si sè provoce o multime de respunsuri indignate. Eta ce'a ce mi se pare, câ resulu d'in aceste desbateri. Croatii n'a fostu cucerita prin puterea armelor. La 1102 Colomanu, regele Ungariei, voindu sè intinda otarele sale pana la Adriatica, intrâ in Croatia cu o armata numerosa. Croatii, in locu sè se apere, tramisera regelui o deputatiune de 12 capi alesi d'in cele 12 semintie ale loru, si se inchiaia unu tractatu care, de si recunoscea suzeranitatea lui Colomanu, asicurâ inse tierci o neatarnere completa pentru administrarea intereselor sale. Legatur'a intre cele doue tieri era la inceputu forte slaba: dar' in urm'a progreselor centralisarei, care se intinse si acel ca pretotendeni in Europ'a, ea se restrinse neincetatu. Mai multi regi ai Ungariei s'incoronara la Agramu; Croatia avea o moneda a ei, marturinas, si legi speciali inscise deosebitu in corpus juris, banulu ei era investitu cu o autoritate independente si mai de totu suverana; sanctiunea

*) A se vedè nr. tr.

pragmatica (o constituțiune austriacă) fû așteptată de dietă croată cu trei ani înainte de dietă Ungarică. De la secolul XV deputații Croați mergu, este adevărat, în dietă maghiară; daru legile votate la Presburgu cauta să fi ratificate de dietă de la Agramu. Numai de la 1790 și 1791 legile începu a declară, și recrutarea și contribuțiunile pentru Croația se voru decide în sinul dietei ungurești, formandu în unu capitolu specialu. Aceste impozite trebuiau să fi strinse de aginți croați. Croația tramitea în dietă Ungarică la Camera de jos numai doi reprezentanți; daru capitolele (corpulu canonicilor), cele trei comitate slavone, orasiile regali și districtulu Tropol'a aveau și d'însele reprezentanții lor în dietă. În Camera de susu luă parte banulu, care, între alții funcționari ai coronei Ungarice, ocupă alu treilea rang, episcopii, guvernatorii și magnatii croați. Vedemu daru, că natură legăturii, care unia cele două țiere este pre greu de determinat. Aicea cestiunea ar' fi presintat pucina importantă: aci aveă mare însemnată, pentru că Ungurii, punendu-se pe drumulu istoricu ca să lupte contr'a Vienei, tocmai pe aceia-si teramă se asediau Croații ca să respingă incursiunile Maghiarilor. Căndu s'a datu votulu favorabilu legii ce proseriau întrebuintiarea limbii slave, deputatul croatu Ossegovitch contestă cu energia dietei dreptulu de a legiferă a supr'a unei asemenea materii, și aveă dreptate în tote priviri.

La 1848 programă dietei de la Agramu ceru, ca tote afacerile să fi decise de d'înșu, afara de cea ce priveă armată, finanțele generali și afacerile externe, materie rezervate unui parlamentu centrale. Banulu să fi alesu de dietă și instalatu de imperator; elu să administrez: ca unu vice-rege prin mijlocirea unui consiliu respunzătoriu. Limbă croată să devina idioma oficială și ori-ce funcționari să fi obligatu a o cunoșce. Trupele croate să rezideze singure în țiera, și să nu potă fi chiamate preste otare decât în casu de rebelu. Episcopulu să devina arce-episcopu, curtea de apelu, curte suprema, pentru ca afacerile eclesiastice și judecătorești să fi tote otarice în ultimă instanță în intrulu regatulu. Dreptulu constituțional, criminal, trebeu să fi totu a Ungarice. Să voru tramite deputati la cele două Camere ale dietei ungare, dar' legile ce se voru votă acolo nu voru fi executate decât după ce se voru ratifică de dietă de la Agramu. Marea adunare neoficială d'în 13 martiu 1848 reclamase încă consecrarea toturor libertăților, la cari aspira poporele moderne, libertatea presii, libertatea intruniri și asociării, libertățile comunale, juriulu, respunderea judecătorilor, egalitatea toturor înainte legii și o gardă națională. În resumetu, cea ce Croații voiau să dobândesca de la Unguri, eră tocmai situațiunea ce Ungari'a castigă de pucinu tempu în faci'a Austriei. Dar' pentru d'înșii acestu-a eră numai primulu pasu, unu mijlocu d'a ajunge să realizez: speranție multu mai mari. Ei cugetau să unesca mai tardu tote populațiunile slave de la sudu, supuse acum Austriei și Turciei, adevca să reinvieze imperiulu serbu alu lui Dusanu celu Mare. De acea încetara toti a mai dă miscării naționale numele de iliriana, care, prin suverinitățile romane ce destepă, poteă să ofenseze pre Bulgari și pre Serbi, și se adoptă numirea de Iugoslavii, adevca Slavi meridionali, că-ci cuventulu Iug însemneza sudu.

Pucinu după acest'a, Ielacii dă semnalulu rebelului civile, și arunca a supr'a Maghiarilor pe Slavii granicieri, a caroru ura orba și supunere pasivă fû exploatare cu folosu. Croații fura pre rēu respalțiti de devotamentulu loru cătra Austria. Este adevărat, că se unu cu Croația litoralulu Fiume și chiaru insulă Mur; dar' nu i se acordă nici un'a d'în libertățile ce reclamase, și ministeriulu detestatu alu lui Bach i luă chiaru autonomi'a, pre care vechiele instituțiuni locale și unirea sa cu Ungari'a i garantase totu-de-un'a. După cum Croații desilusionati o repetă cu amaritudine, li se dă dreptu respalțire a devotamentulu loru acela-si regim ce se impunea Ungarice pentru pedepsă revoltei sale. Erau feriti de încalcările ultra-maghiarilor, dar' aveau încă mai multu a se plange de încercările de germanizare a le birocrației germane. Opresiunea le eră asiē de neînferită, în cătu salutare cu fericire, ei sprintorii detestati ai imperiului, învingerile armatei austriace în Itali'a în campani'a de la 1859.

În 1861, cându eră să se tramite deputati la parlamentulu instituitu prin constituțiunea d'în februaru, dietă Croației și a Slavoniei reproduce pe scurtu cererile facute de dietă de la 1848: unirea Dalmatiei și a granicierilor și restabilirea libertăților locale; pe de alta parte, ea declară, că e gat'a a se întielege cu Ungari'a pentru regularea afacerilor comune. Motivele de discordia erau asiē de numeroase, în cătu nu se potura întielege a supr'a nici unui punctu. Dietă de la Agramu refușă de a tramite deputati săi la Vien'a. Cu totu manifestulu dibaciu și mintosu, adresatu Croatiloru de Deák, întielegerea cu Maghiarii nu isbuti. În fine, Dalmati'a opunea fratiloru săi d'în Croația acea-si resistință ce aretau

acești-a la ori-ce încercare de buna învoire, venita sēu de la Pest'a sēu de la Vien'a, și preferă să tramite reprezentanții săi mai bine la parlamentulu domnului Schmerling, de cătu la dietă de la Agramu. Regimele despotice și centralizatoriu alu dlui Bach continuă să apese Croația. Tota administrarea eră în man'a impiegarilor tramisi de guvernulu d'în Vien'a și spriginți pre baionete. Vechi'a organizare a comitatelor, acestu bulevardu alu libertăților, nu mai eră respectata aci ca și în Ungari'a. Biurourile capitalei guvernau aceste țiere, și nesocoteau moravurile, nevoile și aspirațiunile lor. La 1854 s'au impinsu lucrurile pana a impune, printr'unu rescriptu imperiale, întrebuintiarea limbii germane în scolele de învățamentu secundariu. Eră totu sistem'a absurdă care isbutise asiē de rēu Ungurilor și care constă a sili o națiune să se sersesca cu o limbă străina, pre care o privește cu orore tocmai d'în cauză acest'a.

Croații primira favorabile proiectele de federalismu ale ministeriului Belcredi; daru cându, după Sadova, d. de Beust fû nevoitu a recurge la dualismu, nemulțămirea lor nu mai cunoșcū margini. Dietă de la Agramu refușă d'a fi reprezentată la încoronarea imperatorulu la Pest'a și fû disolvată. Acea care se alese ca să o înlocuiesca, nu se aretă animată de intențiuni mai conciliatorice în privința Ungarice. În epocă cându visitam Croația în lună lui iuniu 1867, agitarea eră forte mare. În fia-care d'în câte unu incidinte puneă în luptă pre maghiaromani și pre naționali. Partisanii unirei cu Ungari'a erau destulu de numeroși, nu la Agramu, ci în țiera: erau mai antăiu cei mai multi magnați și proprietari mari, apoi persoanele supuse influenței puterii centrale, în fine Italianii de pre țiermurile mării, și marea majoritate a locuitorilor celor două orasii mai populare și mai comerciale, Essek și Varasdin, cari, situate la otarele Ungarice, întretienu cu acest'a țiera numeroase relațiuni. Eră mai alesu cestiunea orasiului Fiume, care dă focu spiritiloru. Esagerarea pretenșiunilor opuse o faceă, în adevuru, pre d'înșii de resolutu, astu-felu în cătu se mulțămescă pre ambele părți și aceste-a i dau o importantă forte mare.

Fiume este unu orasielu maritimu de 10.000 suflete, situatu pe Adriatică în funulu golfului Quarnero. Portulu este destulu de bunu, de și anevoiă se potă apropiă de d'insulu bastimentele, daru finlu că nu e legatu în intrulu țierei prin nici unu drumu de feru, și fiindu că la spatele orasiului se radica unu lantiu de munti, cari facu transporturile pre costisitorie, comericiulu nu pote luă nici unu sboru. Productele Ungarice, a le Croației chiaru, mergu la Trieste pe calea ferată. Fiume este unu orasiu slavu, alu carui nume originariu este Rieca, adevca riu; dar o mare parte a populațiunii a fostu italianisată în urm'a relațiunilor cu Veneti'a, și se vorbește într'insulu limbă italiană în genere. Ungari'a țiene forte multu la Fiume, pentru că este singurulu punctu, unde teritoriulu sēu ajunge la mare,* și Fiume vrē să fi incorporatu cu Ungari'a, mai antăiu pentru că Italianii sēu italianisatii se temu de propagandă ultra-slavistă, apoi pentru că Ungari'a este destulu de puternică ca să unesca cu rețeauă ferată și cu provinciile producătoare de grâu, printr'unu drumu de feru directu, acestu portu, parasitu acumu. Trebu-voru dar' Ungurii să iē Croatiloru unu districtu infundatu cu totulu în teritoriulu lor, ca să lu unesca cu Ungari'a, de care este despartită prin tota întinderea Croației?

Odinora miculu ocolu Fiume și Buccari, formau, subtu numele de littus hungaricum, o anesă a coronei st. Stefanu, care eră legată directu de Ungari'a. Dar după învingerea Ungurilor la 1849, guvernulu austriacu, ca să respalesca devotamentulu Croatiloru, le acordase litoralulu. Acum acest'a se temeau să nu li se iē, și locuitorii d'în Fiume, d'în contra, manifestau prin totu felulu de demonstrațiuni vointă lor d'a fi uniți cu Ungari'a. Pentru a ve face să întielegă pana la ce gralu discordia bentiă orasiulu, voiu cită unu incidinte, care în anulu trecut pasiună tota țiera. Studentii gimnasiului cantandu arie patriotice croate, stabilimentulu fû cuprinsu, și prepaditu de multimea furiosă. Vice-ge-

* Ni se pare că importantă, ce Ungurii au datu aneiunei orasiului Fiume, este cu totulu esagerată. „Trebeu să punem man'a pe țiermii mării, dicea Kossuth în 1848, sēu ne inabusim." Fara mare, s'au de repetindu-se năncetatu, Ungari'a n'are viitoru. Acest'a este o idee cu totulu ruginită. În condițiunile actuali ale schimbului, nu e nevoia să se poseă unu poporu porturi pentru ca să facă unu mare comericiu. Nici o țiera, relativu vorbindu, n'are unu mai mare negotiu de cătu Elveti'a, care e situată la 40 de leghe de punctulu de imbarcare celu mai apropiatu. Germani'a, care are escelente porturi Hamburgu și Brem'a, aduce o parte d'în importatiunile sale prin Rotterdamu, Anversu și Havru. Expedițiunile în transitu radica tote dificultățile. Gratiă recentelor tratate, Europ'a, celu pucinu sub raportulu comercial, formeza numai o federațiune, și neguțatorii, ca să esporte productele, alogu, nu bastimentele naționale, ei acelea cari naviga mai estinu. Fiume, chiaru unitu cu Croația, cumu o cere situațiunea sa, totu va remanē deschisu comericiulu unguru, și Ungari'a va fi scutită de ori-ce marina militară.

spanulu (sub-prefectulu) aretă pre acitiatorii desordinei. Unu comisariu regal, numitu directu de cancelaria, intervine și dă ordine să înceteze ori-ce urmarire. De aci o intaritare forte mare în tota țabera croată. Ca să o infreneze, guvernulu credi, că trebeu să înlocuiesca pre banulu Socseviciu, consideratu ca pre național, prin generariulu Gablenz. Publicarea diuariului ultra-croatu P o z o r fû suspinsă, funcționarii pre ostili Ungurilor fura revocati sēu înlocuiti. Vorbii atunci cu mai multi pelerini, întorsi de curendu de la famosulu congresu etnograficu d'în Moscova. Ei erau indignati, se întielege, de cea ce numiau odiose persecutiuni. „Maghiarii, diceau ei, au numai unu scopu: a ne rapl naționalitatea, limbă, autonomi'a. Numerulu lor scade: au pucini copii, și voru să imple golurile, ce se facu în rendurile lor, magiarisandu celealte rase. Ca să ajunga acolo, nu voru fugi de nici unu mijlocu: voru începe cu blandetie, dar dăca vomu reziste, voru avē recursu la violință. Cunoșceți resoluțiunile lor d'în 1848, în momentulu cându se dau ca apostoli ai libertății. În Americă Kossuth a repetatu de multe ori în discursurile sale, că comisesse o mare greșelă, menagindu pre multu pre Slavi.*) Sperăm, că Austria ne va aperi. Pentru a conservă unitatea imperiului, amu versatu sangele nostru în valuri. Va să vi se vorbească de 20.000 veduve de granicieri, și acest'a nu este esageratu. Asta-d'în dupe ce guvernulu a croitu imperiulu în doue, ne lasă în voi'a chiaru a Ungurilor, pe cari ne a pusu alta-data să-i ucidem. Ne acusa, că suntemu partisanii Rusiei. Trebeu să ne întielegem: nu dorim nici de cum să fim supusi regimului rusesc; voim să ne bucurăm de tote libertățile moderne, și credem țiera noastră destulu de întieptă pentru ca să le întrebuietieze bine. Admirăm patriotismulu Ungurilor, elocința, bravura lor; urmăm cu interesu silințele ce punu pentru desvoltarea literaturii, industriei, liberelor lor instituțiuni. Nu uităm, că în timpu de optu secole amu împartășitu acea-si sorte în fericire ca și în nenorocire. Suntemu totu-de-un'a gat'a a le întinde o mană fratiescă: cu tote aste-a, de se voru mai cercă a ne rapl naționalitatea, să bage bine de semă. Suntemu unu poporu micu, dar' țienem de o mare rasă. De cătu să ne lasăm a ni se luă limbă și caracterulu nostru propriu, adevca ce'a ce este geniulu, sangele, victi'a noastră, ne amu aruncă, este adevăratu, în brățele Rusiei, că-ci libertatea politică vomu sfarsī totu-de-un'a prin a-o dobândi, pre cându o naționalitate mortă nu învieza. Atēna de la maghiari să nu ne împinga la acest'a estremitate; să acorde Agramulu cea ce Pest'a a dobânditu de la Vien'a, și vomu fi aperiții cei mai devotați ai coronei st. Stefanu. Dacă nu, vedeti marea statua radicata lui Ielacii pre marea piată a capitalei noastre Zagreb, pe care după Germani o numiti Agram. Calulu banului se dirige cătra Nord, și Ielacii cu virfulu sabiei sale areta campiele Ungarice. Acest'u-a e drumulu ce voru urmă o-data Slavii de su lu, trecundu preste corpurile maghiarilor ca să se unesca cu frații lor de la Nordu. Cu d'înșii sēu contr'a lor, vomu merge cătra implinirea gloriilor noastre destinări. Sentiimentele ce esprima aceste cuvinte, s'au liniscitu fără indoielă, în urm'a moderării și dibaciei ministeriului unguru, dar' ele manifesta forte bine cugetarea națiunii întregi.

„Rom.“

Emile de Laveleye.

(Va urmă.)

Suntemu recercati a publică urmatori'a scrișore:

Spectate Domnule Redactor!

În numerulu 109 alu Federațiunei d'în 4 augustu an. cur. sub titulu urmatoriu: „D'în Transilvania comitatulu Solnocului interiore“ cu subscrierea lui „Titu“ a aparutu unu articulu, în care oficiatululu comitatulu Solnocului interiore și mai cu sama comitele supremu alu acela-si I. S. Carolu Torma e acusat cu o procedura nedreptă și neumană și în favorea actorului Dlui Nicolau Berzentei în partialitate.

Oficiatululu comitatulu Solnocului interiore a accepta de la iubirea de dreptate a Domnului redactoru ca presentă dechiaratiune de totulu obiectivă spre deslucirea aceia-si acțiuni în tote partile ei întortonate se o publice într'unu numeru a foiei Dsale ce va aparea mai de aproape.

Actiunea dlui Nicolau Berzentei contr'a renitentiloru și a lucră novoitoriloru curialisti d'în Cristolțulu mare, se dateza încă d'în anulu 1850, care actiune a produsu decisiunea înaltulu guvern civilu și militariu transilvanu 18 octovru 1854 nr. 18,966 consuatore cu decisiunile de prima și a

*) Este posibilu, că în Americă Kossuth să fi disu căte-va vorbe în acestu sensu, facundu alusiune la esecesele comise de granicierii slavi; daru, ca să fimu drepti, cauta să constatăm, că în tote discursurile sale s'a aretatu favorabile desvoltării naționalității croate. „Numai cu condițiunea d'a avē vecina o Ungariă liberă, potu speră Slavii de la Sudu o liberă desvoltare a individualităților lor naționale, pre cari noi, Ungurii, dorim să le vedem ivindu-se, și caror'a suntemu dispuși a dă ajutoru și asistință. Ungari'a este bulevardulu Europei contr'a panslavismulu; daru este și aliat'a naturală a naționalităților croate, serba și română. Asemenea, fără o Ungariă liberă, Poloni'a și Boemi'a nu voru potē recucerī naționalitatea lor perdută.“ Acestea suntu vorbele însemnate pronunțate de Kossuth la 1858 în Angli'a.

